

ELORE (ISSN 1456-3010), vol. 17 – 2/2010.

Julkaisija: Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry.

[http://www.elore.fi/arkisto/2_10/leppalahti_2_10.pdf]

KIRJA-ARVIO

UNIEN MAANTIEDETTÄ

KAIVOLA-BREGENHØJ, ANNIKKI 2010: Kerrotut ja tulkitut unet. Kulttuurinen näkökulma uniin. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 1259. Helsinki: SKS. 205 sivua.

Merja Leppälahti

Monissa muinaisissa kulttuureissa on uskottu unien merkitsevyyteen, ja nykyäänkin monet näkevät lähes joka yö tavalla tai toisella kiinnostavia, kertomisen tai muistiin kirjoittamisen arvoisia unia. Myös tämän päivän populaarikulttuurissa unet ovat tärkeitä fantasian lähteenä: kirjoissa ja elokuvissa on esimerkiksi mahdollista siirtyä suunnitelmallisesti unimaailmaan jotain määrättyä tarkoitusta varten tai osallistua toisen ihmisen uneen.

Folkloristi Annikki Kaivola-Bregenhøj lähestyy unia ja unista kertomista folklorena. Hän esittelee lyhyesti myös fysiologisista ja psykoanalyttisista näkökulmista tehtyä unitutkimusta, mutta yhtyy sosiologien Gary Alan Finen ja Laura Leightonin toteamukseen sitä, että unet eivät kuulu pelkästään yksittäiselle ihmiselle. Unet sopivat hyvin folkloristin tutkittaviksi, koska ne Finen ja Leightonin mukaan heijastavat sosiaalista todellisuutta, ovat julkista puhetta niitä voi tulkita kollektiivisesti.

Kaivola-Bregenhøj on tarkastellut unia, niiden tulkitsemista ja niistä kertomista monenlaisissa aineistoissa. Kansanrunousarkiston aihetta käsittelevä vanha materiaali on peräisin jopa 1800-luvun lopulta ja 1900-luvulta. Tätä aineistoa ei ole kovin paljon aikaisemmin tutkittu. Kaivola-Bregenhøj on myös itse kerännyt aineistoa eri tavoin, tämä aineisto ulottuu ajallisesti näihin päiviin saakka. Lisäksi hän on käyttänyt vanhoja tekstejä unista ja unien merkityksestä. Näistä vanhimpiin kuuluvat *Gilgamesh*-eepoksen unenselitykset ja *Raamatun* kertomukset muun muassa Joosefin selittämistä faaron unista. Oman lukunsa on saanut myös erilaisten unikirjojen käsittely.

MIKÄ YÖLLÄ UNISSA, SE PÄÄSSÄ PÄIVÄLLÄ

Monilla ihmisillä on tapana kertoa uniaan edelleen eri tilanteissa, joskus viihteeksi mutta myös yhdessä pohdittavaksi ja tulkittavaksi, joskus varoitukseksikin. Jotkut kirjoittavat uniaan muistiin, varsinkin sellaisia unia, joita pitävät jotenkin erityisinä tai merkittävänä. Unet voivat kertoa näkijälleen asioita hänestä itsestään, hänen elämäntilanteestaan tai tulevaisuudestaan. Unissa voidaan tavata jo kuolleita läheisiä tai palata menetetyille lapsuuden leikkipaikoille. Unet voivat olla myös elokuvien kaltaista viihdettä; jotkut pystyvät halutessaan jatkamaan mielenkiintoista tai keskenjäänyttä unta myöhemmin.

Kaivola-Bregenhøj esittelee nykyaikaisista unista useita eri tyyppisiä. Hän nimittää *akateemisiksi stressiuniksi* unia, joissa unennäkijä huomaa olevansa pitämässä esitelmää, väittelemässä tai toimimassa puheenjohtajana tuntien olevansa tilanteesta ihan pihalla. Stressiunissa palataan myös koulunpenkille, missä ollaan muista jäljessä, myöhästytään tunnilla tai epäonnistutaan kokeissa. Tällaiset unet eivät liity pelkästään opiskeluun tai akateemiseen maailmaan vaan muuhunkin elämään. *Toistuvat unet* voivat olla vapauttavan riemukkaita, kuten autolla ajaminen tai lentäminen mutta myös levottomuutta herättäviä, kuten epäluotettavalla hissillä ajeleminen.

On mielenkiintoista todeta, että oma, kovin erikoiselta ja erityiseltä tuntunut uni onkin oikeastaan melko tavallinen ja kuuluu yhteiseen univarantoomme. Itse muistan yhä vuosien takaa hyvin yksityiskohtaisen unen, jossa epätoivoisesti mutta turhaan elvytin minulle tuntematonta henkilöä – samanaikaisesti todellisuudessa erästä lähisukulaista yritettiin tuloksetta elvyttää hänen kotonaan. Erityisen dramaattiseksi tilanteen teki se, että heräsin unestani tosielämän puhelinsoittoon, jossa minulle kerrottiin tapahtuneesta. Kaivola-Bregenhøj'n aineistoissa on useita tällaisia kertomuksia, jossa unessa on nähty samanaikaisesti tapahtuneita merkittäviä tapahtumia, usein juuri kuolemaan tai hengenvaaraan liittyviä. Kuitenkin, vaikka tällainenkin uni voi olla tyyppinä tavallinen, unet ovat siinä mielessä ainutlaatuisia, ettei yksityiskohtiaan myöten kahta täysin samanlaista unta todennäköisesti ole. Kaivola-Bregenhøj viittaakin tutkimukseen, jossa on analysoitu noin kuusikymmentätuhatta unta, joiden joukossa ei ollut kahta samanlaista.

Unet kiinnittyvät myös omaan aikaansa. Kaivola-Bregenhøj kertoo niin sanotuista sulhasunista, joista löytyy mainintoja arkistomuistiinpanoissa. Jos esimerkiksi unessa susi vei talosta lampaan, se oli selvä merkki siitä, että joku tyttäristä saa pian sulhasen. Tällaiset unet olivat merkittäviä aikana, jolloin naisen tulevaisuus oli vahvasti sitoutunut naimisiin menoon ja aviomiehen löytämiseen. Sulhasunia näkivät sekä tytöt itse että myös tyttöjen äidit, joille oli tärkeää saada tyttäret miehelään. Myös painajaisuniin on liittynyt vanha, kansanomaisen selitys: painajainen eli mara on elävä olento, usein naispuolinen. Se voi esiintyä monenlaisessa hahmossa, esimerkiksi kissana tai lankakeränä. Mara kiusasi ihmisiä istumalla nukkujan rinnan päällä tai likistelemällä tai rutistelemällä nukkuja. Sulhasunia tai marankaltaista olentoa painajaisen selityksenä ei enää nykyaikaisessa aineistossa esiinny.

JOKA UNIIN USKOO...

Usein ajatellaan, että merkittävä uni on enne, joka kertoo jotain tulevasta. Nykypäivän unikirjoissa käsitellään erityisesti tällaisia enneunia, usein varsin yksioikoisesti: hampaan menetyksestä, tulipalosta tai rahan löytämisestä uneksiminen merkitsee jotain tiettyä asiaa tulevaisuudessa. Vanhin tunnettu unikirja lienee faarao Merikelle noin vuonna 2070 eaa. laadittu uniopas. Kaivola-Bregenhøj kertoo, että unikirjat ovat tallentaneet ja siirtäneet eteenpäin eri kulttuurien unisymboliikkaa, lisäksi ne ovat sisältäneet myös oman aikansa kansanomaista unien tulkintaa. Länsimaiseen unienselittämiseen on vaikuttanut erityisesti Artemidoroksen toisella vuosisadalla jaa. viitenä kirjana ilmestynyt unikirja, joka on julkaistu suomeksikin neljästi 1900-luvun aikana. Tämä teos ei ollut konemainen enneluettelo, vaan samakin symboli saattoi merkitä eri asioita, kun myös unennäkijän henkilö ja tilanne otettiin huomioon.

Niiden parin viikon aikana, jotka kuluivat tämän kirjan lukemisesta arvostelun valmistumiseen, kymmenkunta henkilöä ehti kertoa unensa suoraan minulle tai seurassa minun kuulteni. Samana aikana kävin myös katsomassa elokuvan ja luin kirjan, joissa molemmissa keskiössä olivat unet. Unet siis selvästi kuuluvat monella tavalla arkeemme ja jokapäiväiseen elämäämme. Onkin oikeastaan hämmästyttävää, etteivät folkloristit ole enempää tarttuneet uniin – ehkä ne eivät ole tuntuneet kyllin konkreettisilta ollakseen tutkimuskohteita. Kaivola-Bregenhøj kuitenkin osoittaa, että unia, niistä kertomista ja niiden tulkitsemista on mahdollista tutkia folkloristisin keinoin.

Kerrotut ja tulkitut unet on sisällöltään kiinnostava, ulkonäöltään miellyttävän näköinen sekä näppärän kokoinen. Kirjassa on myös hakemisto, johon on luetteloi-tu sekä tärkeimmät asiasanat että kirjassa esiintyvät unisymbolit. Halutessaan siitä voi siis jopa tarkastaa, minkälaisia merkityksiä viime yönä nähdyllä oudolla unella voisikaan olla.

Filosofian lisensiaatti Merja Leppälahti on turkulainen folkloristi ja kriitikko.